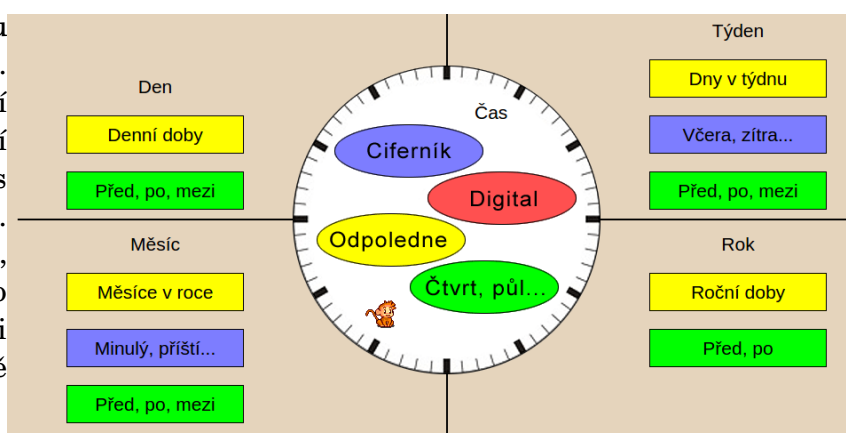

Čas v životě a na KamiNetu

Děti se v rámci předmětu prvouka ve 2. ročníku učí hodiny. Některým z nich toto učivo činí potíže a překvapivě mají problémy nejen s hodinami, ale s orientací v čase obecně. Neorientují se v denních dobách, měsících nebo dnech v týdnu. To jim pak může komplikovat život i v průběhu dospělosti, a to ještě více než v dětství.

Jako příklad mohu uvést jednu dospělou ženu s dyslexií, která má problémy nejen se čtením (potřebuje se na čtený text více soustředit a čtení jí trvá delší dobu), ale i s časem. Projevovalo se to u ní tím, že si sice dokázala zapamatovat, že má své děti poslat k lékaři například ve čtvrtek, ale poslala je tam o týden či měsíc dřív. Málokdy se stalo, že by je poslala později. Dřív zřejmě proto, že je velmi zodpovědná a pečlivá. Této její pečlivosti bylo možné využít při řešení jejich obtíží. Pomohl jí telefon s připojením na internet a internetový kalendář Google, se kterým se naučila pracovat a měla ho k dispozici všude.

Ale vraťme se k dětem. Chlapec O. neuměl hodiny, které probírali ve škole v prvouce. I přes veškerou snahu jeho matky naučit ho to, mu hodiny nešly. Měl problémy i se čtením a psaním, byla u něj diagnostikována porucha učení. Protože výukových problémů bylo u něj více, zaměřila se náprava nejprve na rozvoj zrakového a sluchového vnímání a čtení. Na čas se trochu pozapomnělo, „hasily se zdánlivě důležitější požáry“. Návratu k procvičování vnímání času napomohla výuka angličtiny a má kolegyně, která si postěžovala: „*To se vážně ten O. nemůže naučit dny v týdnu? Není věta, ve které by neudělal chybu.*“ To obrátilo mou pozornost k času a začala jsem na základě potřeb dětí vytvářet na KamiNetu program věnovaný času. Zjistila jsem, že se nejen O., ale i mí další svěřenci neorientují v jednotlivých částech dne (dopoledne, poledne, odpoledne, večer), pletou se jim, a možná je tedy i zde skryt důvod, proč si

večer

ráno

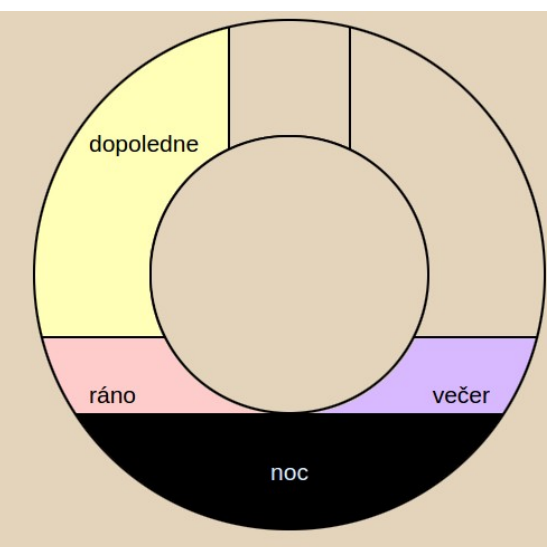
dopoledne

noc

odpoledne

poledne

v angličtině stále pletou pozdravy (good morning, good afternoon, good evening). Vhodné bylo nejprve propojit činnosti konané v jednotlivých fázích dne s jejich pojmenováním. Poté tuto činnost procvičovat tak, aby to děti bavilo. V programu na KamiNetu mají za úkol seřadit za sebou jednotlivé části dne. Mohou začít kteroukoli, ale pak již musí postupovat tak, jak po sobě jednotlivé části následují. Vlevo na stránce mají nabídku pojmenování, vpravo pak kruh, který znázorňuje - po vyplnění i barevně - jednotlivé části dne. Pokud dítě udělá chybu, nezíská bod, následné pole se

zabarví tmavě a název, který té části dne dalo dítě, je přeškrtnutý. Odměnou za všechny správné odpovědi je skákací opička a celý barevný kruh se správnými názvy. Zpětnou vazbu dítě získává již po každé jednotlivé správné odpovědi tím, že se barevně podbarví část kruhu a v něm se objeví správný název. Program neumožňuje opravu. Dítě buď musí začít znovu, nebo

pokračovat dál a snažit se získat co nejvíce správných odpovědí. Pro toho, kdo s dítětem pracuje, jsou chybné odpovědi důležité proto, že mohou odhalit, co dítě vnímá jinak. Zda se mu pletou některé pojmy, nebo zda má pojmy zvnitřněné dobře, ale při čtení například ve slovech dopoledne a odpoledne zaměňuje pořadí písmen, a proto tuto chybu dělá. Setkávám se i s tím, že děti s poruchami učení ještě na začátku 4. třídy nevědí přesně, co je to poledne. Po pojmenování jednotlivých částí dne následuje procvičování usazení těchto pojmů v čase, tj. procvičení orientace toho, co je hned před a hned po, tedy co předchází a co následuje po zadané části dne. Je dobré s dětmi probrat předložku **po** ve významu časovém, tedy co po něčem následuje. V programu jim je nápovědou kruh, který vyplňovali v předchozím cvičení, nemají v něm vepsané části dnů slovy, ale políčka jsou vybarvena stejně jako v předchozím cvičení.

Vrátím se však k problému mé kolegyně, která řešila, že O. neumí dny v týdnu. Šla jsem za ním, neboť jsem věděla, že se na angličtinu pravidelně připravuje.

„O. co se děje? Paní učitelka říká, že neumíš dny v týdnu?“

„Umím, podívejte: Sunday, Monday, Tuesday,... pondělí, úterý, středa.“

Porovnejte si anglickou a českou verzi a pochopíte, proč nikdy nemohl mít žádnou větu přeloženou správně. Měl totiž přiřazený chybný význam k jednotlivým slovům, což se stalo proto, že anglický týden začíná jiným dnem než český, a on tuto informaci z nějakého důvodu vůbec nezpracoval. V tomto konkrétním případě stačilo odhalit problém, a k nápravě došlo rychle. V jiných případech ale bylo třeba nejprve zvládnout orientaci v tom, jak jdou jednotlivé dny za sebou v češtině, jaký obsah mají výrazy předečím, včera, zítra, pozítří. Převádět tuto dovednost do cizího jazyka pak bylo již relativně snazší. Bez ukotvení v češtině se dovednost zvládat anglické dny v týdnu jevila jako nestálá.

Poznámka: *Podobné je to i se slovesem být. Pokud dítě často selhává při tvoření vět v angličtině, podívejte se, zda dobře zvládá jeho tvary a použití v češtině. Pokud ne, doporučuji využít rozfázování na co nejmenší kroky podobně, jako jsou na KamiNetu v části čeština – mluvnice zpracované testy na časování slovesa být. Psala jsem o tom v minulém příspěvku.*

Dítě řeší skutečnost. Proto jsou modře označená cvičení nazvaná včera, zítra (dny v týdnu) a minulý, příští (měsíce) naprogramovaná tak, aby řešila přítomnou realitu. Když vstupuje dítě do programu v pondělí, i tlačítko na začátku cvičení mu bude říkat, že je pondělí. Dítě se tedy bude pohybovat v reálném čase, což je pro jeho orientaci velmi důležité.

Samostatnou kapitolou jsou hodiny. Některé děti s poruchami učení se je sice nezvládly naučit ve druhé třídě, ale při opakování ve čtvrté třídě se je už naučily, jako náš O. Posunuly se o kousek dál ve vnímání času, i když některé jejich problémy přetrvávaly.

O. neměl například vůbec představu délky minuty. Proto jsme se nejprve zaměřili na měření její délky, na její odhad, co stihneme za jednu minutu udělat. Kolik má minuta vteřin (sekund) a jak dlouhá je vteřina. Odtud jsme se dostali k počítání po minutách v hodině, a tím i zvládnutí pohybu na ciferníku po pěti minutách, které jsou nejčastěji na hodinách zvýrazněny. Možná byste se divili, kolik dětí nemá tuto dovednost zažitou.

Zajímavý pro mne byl fakt, že po vysvětlení, jak hodiny pojmenovávají Angličané s jejich systémem minut po celé a minut do celé hodiny, měl O. pocit, že anglické hodiny jsou pro něho lehčí než ty české, neboť ty české mají více možných pojmenování pro jeden konkrétní časový okamžik.

U jiného dítěte jsem zjistila, že se v hodinách neorientuje proto, že zaměňuje velkou a malou ručičku. Velká říkalo té, která byla podle něj silnější (tlustší), malá té tenčí. Než se tedy začne s nácvikem času na hodinách, je třeba zjistit, jak dítě hodiny vnímá, a zaměřit jeho pozornost například i na rozlišování délky hodinových ručiček.

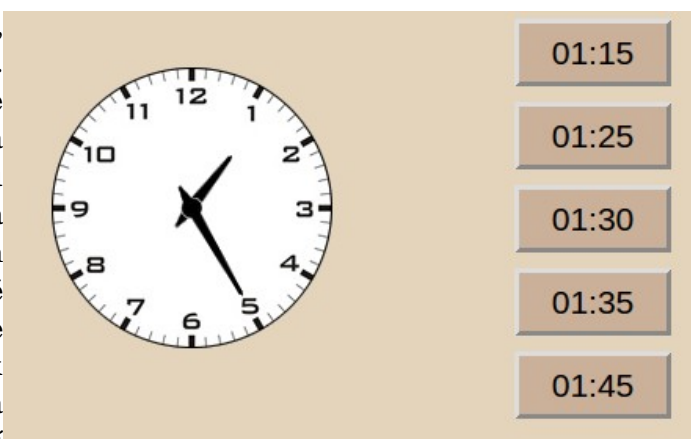
V programu na KamiNetu nemám samostatné procvičování časů čtvrt, půl, tři čtvrtě a celá. Možná to ještě v budoucnu udělám, ale zatím se mi osvědčuje propojení minut s jejich označením (15 minut – čtvrt, 30 minut – půl, 45 minut – tři čtvrtě, 60 minut – celá) a

ukazováním a počítáním na papírových hodinách, které mají minuty označené. Ve cvičení s názvem Ciferník se dítěti zobrazí jedno pojmenování a čtyři ciferníky s možnými řešeními. Cvičení je zaměřeno na propojení pojmenování času s jeho znázorněním na hodinách. Pojmenování se zaměřuje na čtvrt, půl, třičtvrtě, navíc se zde přidává vnímání pojmu „za pět minut“ a „a pět minut“.

O. Pomáhalo zpočátku to, když měl vedle sebe hodiny a u trojky měl kartičku s názvem čtvrt, u šestky kartičku s půl a u devítky tři čtvrtě. Kartičky si postupně skrýval, když měl pocit, že náповědu nepotřebuje, a zase se podíval, když ji potřeboval. Dávalo mu to jistotu při samostatné práci. Postupně tyto pomůcky odkládal. Nejprve je chtěl jako ujištění, že to dělá správně, poté si již pouze kontroloval správné řešení, když se objevilo zadání „za pět minut“ nebo „a pět minut“.

Přestože se analogický čas naučil, snadněji se mu pojmenovává čas digitální. Běžně teď používá pojmenování, že je „jedna hodina třicet minut“, a má představu, kolik je to hodin. Na KamiNetu se cvičení na propojování analogického a digitálního času jmenuje Digital. S ním souvisí i cvičení nazvané Odpoledne, které procvičuje, jak jsme si v digitálním čase označili hodiny od půlnoci do poledne a jak ty od poledne do půlnoci (1 hodina dopoledne a 13 hodin odpoledne). Nejtěžší

je poslední cvičení nazvané Čtvrt, půl. Zde mají děti za úkol vybrat text k zobrazenému ciferníku. Úkol je o to náročnější, že je zde mnoho textu, ze kterého si mají vybrat, a náповědou může dítěti být pouze barva. Nedoporučuji tímto cvičením začínat. Náš O. se rád v orientaci čase na KamiNetu pohybuje, jen tomuto poslednímu cvičení se dosud rád vyhne.

U každého dítěte je třeba zjistit, co mu vyhovuje více, v čem si je jistější. V dospělosti je pak potřeba hledat takovou kompenzaci, která bude jedinci pomáhat, nikoli mu být přítěží. KamiNetí program orientace v čase najdete v odkazu Nápravy (rozvoj vnímání) a obsahuje části týkající se hodin, dnů, týdnů, měsíců i ročních období, a je tedy na každém učiteli či rodiči, aby si našel tu část, kterou potřebuje dítě procvičit.